

חרדים לביטחוננו

אלופה (במיל') אורנה ברביבאי
אוגוסט 2024

חרדים לביטחוננו

אלופה (במיל') אורנה ברביבאי
אוגוסט 2024

**"בימים אלה, בעיצומה של מלחמה קשה,
מעמסת אי השוויון בנטל חריפה מתמיד – ומחייבת
קידום פתרון בר קיימא לסוגיה זו"**

השופט עוזי פוגלמן, מ"מ נשיא בית המשפט הגבוה לצדק, בחותמו
את פסק הדין בנושא גיוס החרדים¹

**"על מערכת הביטחון לפעול באופן מיידי
לביצוע פסק הדין לגיוסם של תלמידי הישיבות
החייבים בשירות צבאי, בהתאם לצרכי הצבא
וליכולותיו"**

הנחיית הייעוץ המשפטי לממשלה שניתנה מיד לאחר פסק הדין²

החלטת בג"ץ האחרונה שהתקבלה בנושא גיוס החרדים לצה"ל
 הבהירה כי מלחמת "חרבות ברזל" הפכה את הנטל הביטחוני המוטל על כתפי המשרתים ומשפחותיהם לבלתי אפשרי, והעמיקה את המשבר הכלכלי בו מצויה מדינת ישראל. **במציאות בה צה"ל משווע לכוח אדם נוסף, אין כל הצדקה להמשך מתן פטור גורף לחרדים, שיכולים ללמוד מהציונות הדתית כיצד ניתן לשלב "ספרא וסייפא" ולתרום את חלקם להגנה על ביטחונה של המדינה. הנחיית היועצת המשפטית לממשלה, אשר הגיעה מיד לאחר החלטת בג"ץ, הורתה לצה"ל לפעול באופן מיידי לגיוסם של 4,800 חרדים עוד בשנת הגיוס הנוכחית, ולהציג תכנית לגיוס היקפים גדולים יותר בהמשך.**

לימוד ההיסטוריה הארוכה והמפורטת של גיוס החרדים לצה"ל מצביע על מספר גורמים עיקריים לכישלון עד כה: **התייחסות לחרדי כמי שברירת המחדל עבורו אינה שירות צבאי; הגדרה מרחיבה באשר ל"מיהו חרדי" בהיבט הגיוס; הטלת האחריות לגיוס על צה"ל בלבד, מבלי להעניק לו כלים מסייעים אפקטיביים וללא אכיפה ע"י הממשלה – שאף מתגמלת ישיבות בעלי היקף תלמידים גדול שאינו מתגייס לצה"ל; כל זאת לצד עיסוק בעלות גיוסם של החרדים לצה"ל, במקום בתועלת הכלכלית למדינה בטווח הארוך. גם הטענות התומכות באי-גיוסם של החרדים על כך שלא ניתן לעשות זאת בכפייה, היעדר תשתיות ותנאים מאפשרים, הסדרי שירות שאינם ממשים את ערך השוויון, והדרת נשים כתוצאה מכך – מוכחות כשגויות.**

תכנית הפעולה המוצעת, לנוכח היקפי דחויי השירות במעמד "תורתו אמונתו" של כ-63,000, מחלקת את האוכלוסייה לשלושה חלקים:

01 המיועדים לשירות בטחוני (טווח גילים 16-18)

"דור המעבר" יבצע לאלתר תהליך מיון וגיוס עם כלים מותאמים בלשכת גיוס חרדית, שתדע גם לייצר קשר מותאם עם הקהילה;

02 חרדים בגילאי 19-23 יעברו הכשרות מקצועיות ייעודיות,

בעדיפות למערך הלחימה, חלקם בבסיס הכשרה חרדי וישובצו במסלולי שירות קיימים שיורחבו; אלה מבניהם אשר ימצאו עם התאמה נמוכה לשירות צבאי, ישובצו ע"י צה"ל ביחידות מחוץ לסד"כ (משטרה, מד"א, כיבוי אש והצלה ועוד), ולא במתכונת של שירות לאומי-אזרחי, אליו יופנו רק מי שקיבלו פטור מצה"ל, תוך יצירת דיפרנציאליות בהעדפה למבצעי שירות צבאי תובעני וארוך יותר.

03 את המצויים במעמד "תורתו אמונתו"

מגיל 24 ומעלה נכון לפטור משירות על מנת לעודד אותם להשתלב בשוק העבודה ולדאוג לפרנסתם. את המסלול המאפשר כיום שירות חובה קצר שמשכו מספר שבועות ('שלב ב') לצורך הזנת שירות המילואים לכאורה - יש לבטל לאלתר משום שאין בו ערך ממשי זולת ספירת חרדים נוספים כחיילים.

לצורך כך, צה"ל יידרש להקים "בקו"ם לאומי" בו יתמיינו וייקבע שיבוצם של כלל המועמדים לשירות אשר יוגדרו כחרדים, תוך מתן עדיפות וזכות ראשונים לשירות בצה"ל בהתאם לצרכי הביטחון. נדרש יהיה להקים גם מכוונות ייעודיות שישפרו את סיכוי הצלחתם של החרדים בשירות הצבאי, ובסיום השירות - תהליך של הכנה לקראת שילובם במשק הישראלי. לצד כל אלה, ולנוכח ההכרה בחשיבות לימוד התורה, יתאפשר למספר "עילויים" להמשיך בתהליך דחיית גיוס עד פטור, וזאת באמצעות מכסה שתיקבע בחוק שתבוקר באופן עיתי בוועדת חוץ וביטחון למניעת חריגה ממנה בכל נקודת זמן.

כל אלה יחייבו תיקוני חקיקה כדי להגדיר כחרדי לצורך שירות בצה"ל רק מי שלמד במשך כל התקופה שבין הגילים 14-18 במוסד חינוך חרדי, להטיל סנקציות על הפרט ועל ישיבות שלא ישתפו פעולה, ולהעלות את יוקרת השירות בצה"ל בהטבות משמעותיות ודיפרנציאליות לכל חייל (לא רק חרדי) ככל שהשירות ארוך ומשמעותי יותר, ובראשם הלוחמים. חקיקה נדרשת גם למתן כלים, משאבים, וסמכויות לצה"ל ולשאר משרדי הממשלה, אשר ימדדו על אופן מימוש אחריותם בגיוס החרדים לצה"ל, לא בעמידה במכסות גיוס (מושג שהגיעה העת להעבירו מן העולם) אלא בהיקף המשרתיים החרדים בצה"ל ביחס לחלקם באוכלוסייה. לסיום, יש להבהיר את חשיבות שמירת ערך השוויון, המחייב את שירותם של החרדים בצה"ל, גם כלפי הנשים שכבר משרתות בו, עבורן יש לפתוח את כלל התפקידים הקיימים כדי שיוכלו להמשיך ולתרום באופן מלא לביטחון המדינה.

**"בימים אלה, בעיצומה של מלחמה קשה,
מעמסת אי השוויון בנטל חריפה מתמיד – ומחייבת
קידום פתרון בר קיימא לסוגיה זו"**

השופט עוזי פוגלמן, מ"מ נשיא בית המשפט הגבוה לצדק, בחותמו
את פסק הדין בנושא גיוס החרדים³

**"על מערכת הביטחון לפעול באופן מיידי
לביצוע פסק הדין לגיוסם של תלמידי הישיבות
החייבים בשירות צבאי, בהתאם לצרכי הצבא
וליכולותיו"**

הנחיית הייעוץ המשפטי לממשלה שניתנה מיד לאחר פסק הדין⁴

ממשלת ישראל עודדה השתמטות המונית של החרדים מהגיוס לצה"ל לאורך השנים בשל שיקולים פוליטיים, וככל שניתנו הקלות ותמריצים להשתמטות – כך גבר תאבונם של הפוליטיקאים החרדים להכניס עוד ועוד מועמדים לשירות בטחוני (מלש"בים) לקטגוריה המאפשרת להם דחיית שירות עד לפטור. אם בעבר הם הסתפקו בכך שרק "עילוויים" יקבלו פטור, כיום רובם המכריע יוצא כנגד הקריאות לגייס את תלמידי הישיבות, גם אם הם אינם לומדים בהן בפועל ובוודאי אינם "תלמידים חכמים". ההזדהות של הממסד החרדי עם הביטוי "נמות ולא נתגייס", בשעתה הקשה ביותר של המדינה, אינה משקפת את הדת היהודית, נוגדת את רעיון הערבות ההדדית וקורעת את החברה הישראלית בהעמקת אי השוויון הקיצוני כלפי הנושאים בנטל. הגידול הדמוגרפי של המגזר החרדי, והשפעתו על הביטחון והכלכלה – אינם יכולים להשאיר את המצב על כנו.

החלטת בג"ץ שהתקבלה ב-25/6/24 בנושא גיוס החרדים לצה"ל צריכה להיות החותמת האחרונה ב"טופס הטיולים היוצא" של הפטור הגורף מהגיוס לצה"ל שניתן עד כה לאוכלוסייה החרדית. המציאות בה מצויה מדינת ישראל מאז ה-7 באוקטובר 2023 הביאה לנקודת זמן היסטורית שבה אין יותר מנוס לרשות המבצעת ולרשות המחוקקת, ולכן על אף הקשיים הכרוכים בכך – יש לעשות את הנדרש לגיוס נרחב של החרדים באופן שיסייע למדינת ישראל באתגרים הרבים עימם היא מתמודדת בעת הזו.

על הצורך הזה עמד בג"ץ בפסק הדין האחרון באומרו:

"על הפוקד להפעיל את סמכותו מתוך התייחסות שוויונית לכל יוצא צבא כהגדרתו בחוק; הגדרה זו אינה מבחינה בין תלמיד ישיבה לבין יתר המיועדים לשירות. הפרת עיקרון השוויון בהקשר זה תעלה כדי אכיפה סלקטיבית, שעל חומרתה עמדנו לעיל, ותהווה פגם חמור בהפעלת שיקול דעתו של הפוקד"⁵

פסיקה זו מחייבת גם את צה"ל לגלות פרואקטיביות ולשנות את דפוס הפעולה התגובתי לאלתה, בכך שיחל תהליך גיוס רחב למלש"בים חרדים בהתבסס על ההנחיה המפורשת של היועצת המשפטית לממשלה.

כל התנהלות אחרת שעיקרה חשש להתמודד עם סרבנות גיוס על כל השלכותיה, תמנע מצה"ל את הלגיטימיות לדרוש הארכת שירות החובה והעלאת גיל הפטור משירות המילואים בטענה למחסור בכוח אדם, בשעה בה הוא מעמיס עוד ועוד נטל על כתפי המשרתים הנוכחיים אך אינו פועל למימוש החוק כלפי כלל חיבי הגיוס.

במסמך זה יוצעו אבני דרך לביצוע תהליך נכון וריאלי אשר יביא לעלייה דרמטית בהיקף החרדים בשירות משמעותי בצה"ל ובשירות המדינה, תפורט ההיערכות הנדרשת מצה"ל והמענים האפשריים לקשיים הכרוכים בכך, בהתבוננות על הטווח הקצר ועל הטווח הארוך ובראייה רב-שנתית.

לא ניתן לגשת להמלצות מבלי לסקור את ההתפתחויות בנושא גיוס החרדים מקום המדינה, תוך ניתוח הגורמים לחוסר ההצלחה והפרכת הטענות באשר לאילוצים המונעים שירות חרדים בצה"ל; תודגש הקריטיות בגיוס חרדים לצה"ל בעת הזאת, וההכרח בצמצום הנטל שהפך לכבד מנשוא עבור האוכלוסיות המשרתות בשירות סדיר ובמילואים; בהמשך, יובהר הצורך בשינוי ההגדרה בחוק של חרדים בצה"ל והפיכת ברירת המחדל ל"גיוס" במקום "פטור", כדי לייצר שינוי אמיתי ומשמעותי; יוצע מודל בר-מימוש מבחינה מעשית ובר-קיימא מבחינה משפטית ונורמטיבית, אשר יאפשר שירות משמעותי של חרדים, תוך צמצום אי השוויון בינם ולבין האוכלוסייה המשרתת; ולבסוף, יומלצו כיווני פעולה נוספים במטרה לצמצם את אי השוויון בחברה הישראלית.

"מבן גוריון ועד היום" – למה נכשלנו בשילוב החרדים בצה"ל?

רבות נכתב על הגורמים לחוסר ההצלחה בנושא גיוס החרדים לצה"ל, אך מטרת מסמך זה אינה לחפש את הסיבות והאשמים לכישלון, אלא להציע דרכים לצאת מהמצב המשברי בו מצויה מדינת ישראל ולשפר את עתידה הביטחוני, החברתי והכלכלי של המדינה, הנמצאת מזה חודשים רבים במצב של לחימה. בחלק זה אסקור בקצרה רק את עיקרי ההחלטות שהתקבלו והפעולות שבוצעו על ידי הרשויות, כדי להבין מה גרם לכך שגם לאחר 76 שנה – מדינת ישראל לא השכילה להחיל על החרדים את חוק שירות הביטחון, לשלב אותם בשורות צה"ל – ואף לא בשוק העבודה בשיעור שמייצג את חלקם באוכלוסייה.

דחייתה של ההכרעה בסוגיית גיוס החרדים לצה"ל החלה עוד לפני הקמתה המדינה. במרץ 1948 הנחה ישראל גלילי, ראש המטה הארצי, את חטיבות צה"ל שלא לגייס באותה העת את בני הישיבות: "נתקבלה החלטה כי בני הישיבות, לפי רשימות מאושרות, פטורים משירות בצבא... החלטה זו כוחה יפה למשך שנת תש"ח, ובסוף השנה תיבחן הבעיה מחדש...".⁶ בחודש אוקטובר של אותה השנה, דיווח ראש הממשלה הראשון דוד בן גוריון על ההחלטה לא לגייס את בחורי הישיבה, אז מספרם עמד על 400 בלבד. בינואר 1951, בן גוריון הופך את האישור לרשמי ובפנייתו לרמטכ"ל ולמנהל משרד הביטחון הוא מצהיר:

6. מתוך "הסדר דחיית שירות צבאי לתלמידי ישיבה – רקע היסטורי" שהוא נספח למסמך מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא "ישום חוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם (חוק טל)" שהוכן ע"י אריאנה אלמטי ב"2012/25/6.

"על יסוד סעיף 12 בחוק שירות ביטחון, שחררתי בחורי הישיבה מחובת השירות הסדיר. שחרור זה חל אך ורק על בחורי הישיבה העוסקים בפועל בלימודי תורה בישיבות, וכל עוד הם עוסקים בלימוד תורה בישיבות. השחרור אינו חל על "בחור ישיבה" שעוזב הישיבה לזמן מה ועוסק בעניין אחר, אפילו בעניין שמוטל עליו מטעם הישיבה... במקרה שיימצאו "בחורי הישיבה" מחוץ למקום לימודם בישיבה, ולו גם בשליחות איזו שהיא, על המשטרה הצבאית לאסור בחורים אלה אם לא יוכיחו ששירתו בצבא כחוק, ולהביאם לקלט צבאי".⁷

כאשר נטען כי בן גוריון קיבל החלטה זו ע"ב שיקולים פוליטיים, השיב בשנת 1954 כי:

"אף-פעם לא נעשה ביני ובין שום מפלגה דתית הסכם בעניין פטורי בחורי ישיבה. עשיתי הדבר מתוך "התנדבות" חופשית... הפטורים בניגוד למה שראיתי באחד העיתונים לא היה פרי הסכם קואליציוני. אגב, ריבוי מספרי בחורי הישיבה – אם מלאכותי ואם כן, מחייב לפי דעתי שינוי השיטה של הפטור".⁸

בשנת 1958 סיכם שמעון פרס, מנהל משרד הביטחון, על הסדר חדש עם ראשי הישיבות, שלפיו תלמיד ישיבה שגיע לגיל גיוס וירצה ללמוד בישיבה – יקבל דחיית שירות מדי שנה עד הגיעו לגיל 25, אך מי שיעזוב את הישיבה יגויס לשירות צבאי רגיל.

7. מכתב מדוד בן-גוריון אל מנהל משרד הביטחון, 9 בינואר 1951, תיק התכתבות 1951 מס' 41.
8. מכתב מבן-גוריון לשר הביטחון פנחס לבון, 16 במרס 1954, ארכיון בן-גוריון, תיק התכתבות 15-17.

לאחר מלחמת ששת הימים, פנה הרמטכ"ל דאז בר-לב לשר הביטחון בדרישה לבטל את ההסדר עם בחורי הישיבות:

"מאז כניסת ההסדר לתוקפו, בשנת 1949, גדל בהתמדה מספר הישיבות ומספר התלמידים שגיוסם נדחה (הגידול הממוצע נטו הוא 400 לשנה)... יודגש כי לנוכח הגידול התמידי במספר תלמידי הישיבות שגיוסם נדחה – הכרחי בכל פתרון – להבטיח שתהליך זה יפסק וזאת לאור העובדה שאנו נמצאים במצב בו מתחילה ירידה במקורות כוח-אדם לגיוס".⁹

כתוצאה מכך, הוקמה במרץ 1968 ועדת שרים בנושא. כבר אז, ועדות שעסקו בסוגיית גיוס החרדים בצה"ל העדיפו שלא "לחולל בשעה זו שינויים מרחיקי לכת", והיא החליטה להשאיר בתוקף את ההסדר שלפיו תלמיד ישיבה הלומד תורה ברציפות מגיל 16, יידחה גיוסו כל עוד "תורתו אומנותו", וכי דחייה כזאת יקבל כל תלמיד ישיבה בתנאי שילמד באחת הישיבות המוכרות על-ידי צה"ל.¹⁰ על אף מלחמת יום הכיפורים והצורך בגידול הסד"כ של צה"ל, בשנות השבעים והשמונים הוקלו התנאים לקבלת פטור מטעמי לימודים בישיבה מסיבות פוליטיות: בהסכמים הקואליציוניים של ממשלת בגין, שנחתמו בין הליכוד לבין המפלגות הדתיות בשנת 1977, ניתן למצוא סעיף הקובע כי "אפשרו לתלמידי ישיבות תיכוניות ומקצועיות להתקבל בישיבות וכמו כן לבעלי תשובה"¹¹ – החלטה שהכניסה כל מי שחפץ בכך להגדיר עצמו כחרדי ובכך לאפשר לו להשתמט מצה"ל.

גם לאחר מבצע "שלום הגליל" והצורך של צה"ל בסד"כ כדי להחזיק רצועת ביטחון, הוקמה בשנת 1986 ועדה לבחינה מחודשת של הפטור מגיוס של בחורי הישיבות מטעם ועדת חוץ וביטחון של

9. מכתב מהרמטכ"ל חיים בר-לב אל שר הביטחון משה דיין, פברואר 1968 (גנזך המדינה).

10. מתוך פרוטוקול משיבת ועדת השרים לעניין שירות תלמידי ישיבות בצה"ל, 11 ביוני 1968.

11. מתוך ההסכמים הקואליציוניים של ממשלת בגין ב-1977 עם המפלגות הדתיות, סעיף 25.

הכנסת בראשות חבר הכנסת הרב מנחם הכהן. אך בניגוד לצורך הצה"ל המובהק, התחייב שר הביטחון עזר ויצמן לסייעת אגודת ישראל כי "לא תהיינה הגבלות למספר הישיבות ולמספר התלמידים שיוכלו ללמוד בישיבה; בעלי תשובה יוכלו להתקבל לישיבות בכל גיל ויקבלו דחוי לשירות בצה"ל כמו כל בני הישיבות".¹²

רק בסוף שנות התשעים, ולאחר מספר עתירות שהוגשו בנושא לבג"ץ לאורך השנים, החליט לבסוף האחרון כי הגיעה העת להתערבות של הרשות השופטת בנושא. בפסק הדין לבג"ץ רובינשטיין ב-1998, קבע בית המשפט כי היקפם הגדל והולך של תלמידי ישיבות שקיבלו פטור מגיוס (טיפס ל-7.4% מכלל המיועדים לשירות בטחוני, והגיע לכ-30,000 דחויי גיוס שלבסוף קיבלו פטור ממנו) הפך את הנושא ל"שאלה לאומית נוקבת"¹³ שמחייבת הסדרה בחקיקה ראשית, ולא להמשיך ולהתבסס על סעיף 36 לחוק שירות ביטחון שמאפשר לשר ולגורם שהוסמך על ידו (הפוקד) לתת פטור מגיוס. הצו שניתן בפסק הדין בעניין רובינשטיין הושעה מספר פעמים, על מנת לאפשר לרשויות המבצעות והמחוקקות לממש אותו.

ההסדר החוקי הגיע לבסוף בשנת 2002. לאחר עבודתה של "הועדה לגיבוש ההסדר הראוי בנושא גיוס בני ישיבות" בראשות השופט בדימוס צבי טל, נחקק 'חוק דחיית שירות לתלמידי ישיבות שתורתם אומנותם התשס"ב – 2002' הידוע כ"חוק טל", שמבחינה חוקית נקבע כהוראת שעה למשך 5 שנים. החוק הסמיך את שר הביטחון לתת לתלמיד ישיבה צו דחיית שירות למשך שנה, במידה והוא עומד בתנאים של כ-45 שעות לימוד שבועיות ואינו בעל עיסוק נוסף מלבד לימודיו בישיבה, והוא מגיש על כך תצהיר בחתימת ראש הישיבה. זאת במשך 4 שנים עד גיל 22, אז תלמיד הישיבה יוכל לצאת ל"שנת הכרעה" בה לא יצטרך לעמוד בתנאים ויהיה באפשרותו לבצע שירות אזרחי במשך שנה אחת בלבד כחליף לשירות הצבאי.

12. דוח הוועדה לבחינה מחודשת של הפטור מגיוס של בחורי הישיבות של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת

בראשות חבר הכנסת הרב מנחם הכהן, אוגוסט 1988, עמ' 1

13. בג"ץ 97/3267 רובינשטיין נ' שר הביטחון, פ"ד נב(5) 481 (1998), עמ' 528.

היות וגם חוק זה לא הביא לשינוי, בוודאי לא משמעותי, בהיקף החרדים שהתגייסו לצה"ל, המשיכו עתירות לבג"ץ בנושא זה. לאחר מספר שנים בהן ניתנה לרשות המבצעת ארכה על מנת להוכיח שביכולתה להשיג את תכלית החוק, שהוארך ב-5 שנים נוספות חרף חוסר הצלחתו, **הכריע לבסוף בג"צ בסוגיה זו והחליט ב-2012 שהחוק אינו חוקתי ואין להאריך אותו מעבר למועד פקיעתו ב-1/8/2012, אז מספר מקבלי דחיית השירות במסגרת החוק כבר האמיר ליותר מ-61,000 חרדים.**

לאחר פקיעת החוק הוקמה "הוועדה לקידום השוויון בנטל" **בראשות חה"כ יוחנן פלסנר** כחלק מממשלת האחדות הלאומית בראשותו של בנימין נתניהו עם מפלגת קדימה. לאחר שחה"כ פלסנר התכוון להמליץ על הגבלת מספר תלמידי הישיבה שיקבלו פטור ל-1,500 ("מתמידים") והטלת סנקציות על הפרט ועל הישיבות, הודיע ראש הממשלה נתניהו על פרוק הוועדה היות ולהמלצותיה לא יהיה רוב בכנסת. בשנים 2013 ו-2014, הוקמו 2 ועדות נוספות, בראשותם של חה"כ יעקב פרי וחה"כ איילת שקד, כתוצאה מהסכמים קואליציוניים עם מפלגת "יש עתיד" בזמן שהמפלגות החרדיות נותרו מחוץ לקואליציה. **ב-2014 נחקק חוק הגיוס החדש, כתיקון 19 לחוק שירות הביטחון במסגרתו נוסף פרק ג' 1 שכותרתו "שילוב בוגרי ישיבות ומוסדות חינוך חרדיים", בו נקבעו יעדי גיוס הולכים וגדלים עם תקופת הסתגלות ראשונה שבמהלכה רשאי שר הביטחון להמשיך ולדחות את שירותם של תלמידי הישיבות גם מבלי לעמוד בהם. רק בסוף התקופה, שתוכנן אז ליוני 20, יעמוד גיל הפטור על 26 ויוטלו סנקציות פליליות על מי שלא יעמוד בתנאים.**

בנקודת זמן זו נראה היה שהרשות המחוקקת מצאה הסדר חוקי שיש ביכולתו לעבור את מבחן בג"ץ, ושהרשות המבצעת הוכיחה כי ביכולתה להעלות את מספר החרדים שהתגייסו לצה"ל (מ-1,200 בשנת 2011 ל-2,400 בשנת 2015)¹⁴, ייתכן ובזכות ההגדרה המרחיבה שניתנה לספירת חרדי בצה"ל¹⁵. אך דווקא אז התבצעה התערבות

פוליטית ששינתה את התמונה. **בעקבות חזרת המפלגות החרדיות לקואליציה בשנת 2015, הוכנסו תיקונים לחוק (תיקון 21 לחוק שירות ביטחון) שהאריכו את תקופת ההסתגלות, אפשרו לשר הביטחון להמשיך ולדחות את גיוסם של תלמידי הישיבות גם ללא עמידה ביעדים, וביטלו בפועל את הסנקציות הפליליות. בשל כך, החליט בג"ץ בשנת 2017 לקבל את העתירה שהוגשה בנושא¹⁶, ולפסול שוב את התיקון לחוק בשל הפגיעה בשוויון ביחס לחובה לשרת בצה"ל, לנוכח סמכותו של השר לפטור תלמידי ישיבה במנותק מיעדי הגיוס, או להפנות תלמידי ישיבות לשירות לאומי-אזרחי שהוא מקל על הפרט ביחס לשירות הצבאי, וכל זאת בהיעדר סנקציות.**

חרף הפסילה, בג"ץ נאות לקבל את בקשת המדינה להארכות בנושא ביטול התיקון לחוק מספר פעמים, עד אשר הוא **פקע ביוני 23 מבלי שהושג הסדר חוקי אחר**. במהלך תקופה זו, התפרסמו בתחילת 2020 מסקנותיה של ועדת (אלוף במיל") רוני נומה, שבדקה את הפערים והליקויים שהתגלו בנושא נתוני החרדים שהתגייסו לצה"ל. הוועדה חשפה כי **בשנים 2016-2017 מספר המתגייסים היה קטן ממה שדווח ולא היה במגמת עלייה**, בניגוד למה שדווח ע"י צה"ל בשנים אלו (כתוצאה בין היתר מפרשנות מרחיבה שחרגה מהגדרות החוק¹⁷). החל משנה זו (2020) החלה תופעה מעניינת: אחוז מקבלי הפטור מסיבות "תורתו אומנתו" החל לעלות מ-16.4% עד ל-18.4%, בזמן שהפטור מסיבות נפשיות – ירד בדיוק באותו השיעור (מ-8.5% ל-6.5%)¹⁸. וזוהי אולי אחת מהאינדיקציות המובהקות ביותר לתופעה מוכרת בחברה החרדית, של "כלים שלובים" בקבלת הפטור: **כשהמדינה מקשה על קבלתו באמצעות אכיפה הדוקה יותר – החרדים ימצאו דרך לקבל אותו בערוץ אחר, לרוב הנפשי.**

14. ע"פ דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא "גיוס חרדים לצה"ל – נתונים מדווחים והאחגרים באיסופם" של אוריאל אלמסי מתאריך 13/03/23, עמ' 3.6.

15. מי שלמד שנתיים לפחות בין הגילאים 18-14 במוסד חינוכי חרדי מוכר.

16. בג"ץ 1877/14 התנועה למען איכות השלטון בישראל נגד הכנסת ואחרים.

17. מתוך "צוות הבדיקה בנושא נתוני גיוס חרדים לצה"ל דו"ח מטכ"ם", עמ' 4 סעיפים 1-4.

18. ע"פ דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא "חייבי גיוס בני 18 ושיעורי גיוס לפי קבוצות אוכלוסייה" של אוריאל אלמסי מתאריך 04/04/24, עמ' 2 סעיף 2.

במקביל לכך, גובשה בשנת 2022 הצעת חוק ממשלתית לתיקון מס' 26 לחוק שירות ביטחון (שילוב תלמידי ישיבות), הידועה כהצעת החוק של שר הביטחון דאז בני גנץ, בה נקבעו יעדי גיוס נמוכים (התחלה ב־1,566 מתגייסים בשנה הראשונה לחוק), עם קצב עלייה מזערי ביעדים (פחות מ־150 מדי שנה) ונמוך משמעותית מהגידול בהיקף החרדים המגיעים לגיל גיוס, אפשרות למסלולי שירות מקוצרים, המשך ההגדרה המרחיבה לספירת חרדים המתגייסים בצה"ל וסנקציות עתידיות ולא אפקטיביות דיון. הצעת חוק זו לא הגיעה לכדי חקיקה, ובמועד פקיעת החוק ביוני 2023 צה"ל היה אמור להתחיל לאכוף את חובת הגיוס גם כלפי החרדים.

על מנת למנוע מצה"ל לממש את חובתו החוקית, קיבלה הממשלה את החלטה 682 בסמוך למועד פקיעת החוק ובה נקבע כי "הממשלה מנחה את שר הביטחון להנחות את צה"ל, במסגרת סמכותו לקרוא לגיוס בתוך התקופה הקבועה בסעיף 20 לחוק [שמאפשר דחיות גיוס], כי לא יינקטו הליכים לשם גיוסם של תלמידי ישיבות כאמור, ככל שיוצגו בפני רשויות הגיוס אישורים לפי צורכי הצבא ודרישתו, בדבר לימודיהם בישיבות, וזאת עד ליום 31 במרץ 2024"¹⁹. ביוני '24, לאחר מספר דיונים שהתקיימו בנושא בבג"ץ, ופיאסקו סביב תהליך גיבוש עמדתה של הממשלה בנושא כפי שיפורט בהמשך, כבר ניתנה הפסיקה האחרונה שהנחתה את הממשלה לאכוף את חוק שירות הביטחון בצורה שוויונית. הרחבה לגביה ולגבי השלכותיה תינתן בהמשך, בחלק המסביר מדוע הגיעה. העת לחולל שינוי משמעותי בנושא.

הסיבות העיקריות לכישלון בגיוס החרדים לשירות משמעותי בצה"ל

01 ברירת המחדל של החרדי: דחייה עד לקבל פטור מגיוס

בניגוד ליחסן של הרשויות כלפיי כל אזרח ותושב קבע אחרים במדינת ישראל, בוודאי עבור יהודים שאינם חרדים וגברים דרוזים, כשמדובר באוכלוסייה החרדית - הנחת היסוד הייתה דה־פקטו שהם לא ישרתו בצה"ל. בכל ההסכמים, ההבנות, החוקים והוועדות לאורך השנים, הרשות המבצעת ואף המחוקקת ראו כמובן מאליו את מי שלומד בישיבה כפטור מגיוס לשירות צבאי בשיטת דחייה עד גיל שבו ישוחרר חוקית מ"איום" השירות בצה"ל;

02 אי בהירות לגבי "מיהו חרדי?"

ההגדרה בחוק²⁰, על פיה כל מי שלמד במוסד לימוד חרדי במשך שנתיים (לפחות) בין הגילאים 14-18 ייספר במכסת החרדים המתגייסים לצה"ל, מוסיפה אוכלוסיית זכאים למעמד זה מעבר להיקפם הגדול גם כך של החרדים בגילאי הגיוס (אשר כיום מגיעה לרבע מהאוכלוסייה בגילאים אלה²¹). לצד הבעייתיות באמינות המידע המועבר לצה"ל באשר למוסד לימודיו של הפרט וקשיי האכיפה בנושא, המאפשרת גם ללומדים פיקטיביים להיכלל בה,

20. חוק שירות ביטחון [נוסח משולב], תשמ"ו-1986, סעיף 26ט"ו (א) - "יעדי גיוס בתקופת ההסתגלות ובתקופת הקבע".

21. מתוך שנתון החברה החרדית כפי שפורסם בשנתון החברה החרדית ע"י המכון הישראלי לדמוקרטיה

היא מעניקה מעמד חרדי גם למי שחזר בשאלה ועזב את לימודיו בגיל 16, וגם למי שעד גיל 17 למד במוסד חילוני ואז החליט להירשם למוסד לימודי המוכר כחרדי, אולי רק כדי להימלט משירותו הצבאי.²² כל זאת כמובן בחסות הרוב המוחלט של הישיבות ובעידוד הפוליטיקאים החרדים, שמעדיפים לייצג את המגזר ולא את טובת המדינה.

03 נדרשות סנקציות מעוגנות בחוק כלפי מלש"ב שלא מתייצב ואכיפה השווה לכולם

גם כאשר נקבעו יעדים למספר החרדים שנדרשים להתגייס לשירות צבאי או לבצע שירות אזרחי-לאומי (וגם זאת רק לאחר התערבות בג"ץ ופסילת חוק טל ב-2012), חובת העמידה בהם הוטלה על גורמי הביצוע, קרי צה"ל ומנהלת השירות האזרחי-לאומי, בעוד שלפרט ניתנה האפשרות לדחות את הגיוס לצה"ל עד להגעה לגיל הפטור; סוגיית האכיפה על כך שדחויי השירות אכן לומדים בישיבות הוטלה בעיקר על ראשי הישיבות – אשר ברור מה הוא האינטרס שלהם; מספר רב של תחקירים וכתבות פורסמו והוכיחו עד כמה הרשות המבצעת אינה מתאמצת לאכוף זאת.²³ הטבות אמיתיות אינן ניתנות למי שבוחר להתגייס לצה"ל, בוודאי לא ביחס לתנאים הניתנים לו כתלמיד ישיבה, מאידך לא ניתנו "כלים מסייעים אפקטיביים לגורמי האכיפה: גם הסנקציות שנכללו בחוק הגיוס של 2014, אשר עבר לאחר ועדות פרי ושקד, שהיו אמורות להיות מוטלות על הפרט ועל הישיבות ב"תקופת ההסתגלות השנייה" – נדחו ונדחו עד אשר גם חוק זה נפסל ע"י בג"ץ ב-2017 [בתיקון 26 לחוק (2022) הוכנסו סעיפים בדבר הפחתת תקציב לישיבות במידה ולא תהיה עמידה ביעדים, אך תיקון זה טרם הבשיל לחקיקה ובוודאי שהן לא מומשו בפועל]. בשל חשיבותן של סנקציות אלו, עמדו על הצורך בכך גם בג"ץ בפסיקתו האחרונה²⁴ וגם היועצת המשפטית לממשלה בהנחייתה לאחריו.²⁵

22. בעניין זה עסק כאמור בהרחבה צוות הבדיקה לבחינת אופן איסוף הנתונים של גיוס חרדים לצה"ל בראשותו של האלוף במיל' רוני נומה אשר עמד גם הוא על הבעייתיות הרבה בהגדרה זו ועל הקשיים שהיא מייצרת.

04 עיסוק בשאלת ה-Cost/Effective

אין זה סוד שעלותו הכוללת של שירות חייל חרדי בצה"ל גבוהה יותר מזו של חייל חילוני שאינו נשוי; תשלומי המשפחה הניתנים לחיילים נשואים, בוודאי לכאלה עם ילדים, וכמובן הסיוע הכלכלי הנוסף הניתן לאלו המצויים במצב סוציו-אקונומי נמוך, מעלים את ההשקעה הכלכלית הממוצעת בחייל חרדי לעומת זו בחייל אחר; התשתיות והתנאים הנדרשים ביחידות בהן משרתים חרדים, למען יוכלו לשמור על אורח חייהם, כמו גם עלות ההכשרה המקצועית הניתנת להם בתחילת או בסוף שירותם כדי שייטיבו להשתלב בשוק העבודה, מעלים שאלות בדבר כדאיות ההשקעה בגיוסה של אוכלוסייה זו; לא לשווא מנסה משרד האוצר, כפי שהדבר בא לידי ביטוי גם בהצעה לתיקון 26 לחוק שירות הביטחון (2022), להוריד את גיל הפטור משירות בצה"ל לחרדים, וזאת על מנת שיוכלו להתחיל להתפרנס באופן חוקי ולתרום למשק הישראלי ולהכנסות המדינה ממיסים.

כדאיות זאת עוד הייתה נתונה לוויכוח עד ה-7 באוקטובר, אך נדמה שהמציאות הקיימת במדינה פתרה את הדיון גם בנושא זה לנוכח העלות האלטרנטיבית של העסקת אנשי מילואים רבים ובשל הצורך במסגרות נוספות, כפי שיוסבר בהמשך.

24.

מחוך סעיף 82 בעמ' 38 של פסק דין מתאריך 25/6/24.

25.

מחוך מסמך "פסק הדין בעתירות הנוגעות לגיוסם של תלמידי ישיבות וחילום תמיכות למוסדות תורניים" של היעוץ המשפטי לממשלה מתאריך 25/6/24, סעיף 7.

"התלכדות הזירות" המחייבות גיוס החרדים לצה"ל בעת הזו

לא חסרות סיבות מדוע יש צורך לגייס חרדים לצה"ל, אך כל אחת מהן לא גרמה עד כה לשינוי משמעותי בהיקף גיוסם. אולם בעת הזאת התלכדו להן כולן בשיא עוצמתן, באופן שאינו מאפשר לרשות המבצעת ולרשות המחוקקת להמשיך ב"פינג-פונג" מול הרשות השופטת מבלי לממש את אחריותן. היום יותר מתמיד הן נדרשות לבצע שינוי מיידי, וזאת בשל מספר סיבות:

סיבות ביטחוניות

בתקופה שקדמה ל-7 באוקטובר נדמה היה שצה"ל בדרכו להפוך מצבא המונים לצבא קטן וחכם: הושקעו תקציבי ענק בטכנולוגיה ובמודיעין, נסגרו ופורקו יחידות בסדר גודל של חטיבות וגדודים (סדירים ומילואים); העיסוק המרכזי היה היערכות להתמודדות מול איראן על השלכותיה בחזית בצפון מול חיזבאללה, במערכה שצה"ל יזדקק בה יותר יכולות אסטרטגיות וחימושים; ולמרות כל החששות והאזהרות שנתנו בכיריו בהווה ובעבר, צה"ל הסכים להתמודד עם **קיצור שירות החובה של הגברים**²⁶ גם מבלי שהחרדים יגיעו לסייע במענה לפערי כוח האדם שנוצרו בשל כך; ברקע כבר הושג הסכם עם האוצר על פיו משך שירות החובה יתקצר עוד יותר, עד ל-28 חודשים בממוצע לקראת סוף העשור (2028). כל אלה סיפקו הצדקה לטוענים בזמנו ש"צה"ל לא באמת צריך את החרדים".

²⁶. קיצור שירות החובה לגברים מ-36 חודשים ל-32 חודשים, אשר הוחל על המתגייסים מאוג' 2015 והורגש בירידת סד"כ משמעותית בצה"ל החל ממרץ 2018.

טיעונים אלה כבר אינם רלוונטיים. במציאות הביטחונית הקיימת, צה"ל משווע לכוח אדם הנדרש לו להתמודדות עם אתגרים "מהסכין ועד לגרעין": השלמת מטרות המלחמה בעזה, שמירה על הביטחון השוטף בקו התפר המאטגר יותר ויותר לאחרונה, אבטחת התושבים היהודיים ביו"ש במקביל לכניסה לערים הפלסטינאיות לטובת סיכול תשתיות טרור ו"פצצות מתקתקות", הגנה טובה יותר על הגבולות ועל השמיים מפני תקיפות שמגיעות גם ממעגל שלישי, והיערכות לקראת פתיחת החזית ההולכת ומתקרבת בלבנון – אשר עשויה להדרדר לכדי מלחמה אזורית.

על פי פרסומים בתקשורת, הרמטכ"ל התריע לאחרונה בפני הדרג המדיני על כך שישנו פער של כ-15 גדודים על מנת לעמוד במשימות השונות.²⁷ זאת גם אחת מהסיבות שהרמטכ"ל החל לאחרונה להתבטא באופן רשמי ופומבי בסוגיית גיוס החרדים, באומרו כי "אנחנו רוצים להרחיב את הבסיס כמה שיותר... יש הזדמנות לשינוי בחברה החרדית, לא מספיק רחב, אבל יש רצון לשינוי. אנחנו רוצים ללכת קדימה לא כי זה יפה, קודם כל כי צריך. גדוד שנקים היום שמחזיק גזרה בבקעת הירדן, מחזיק גזרה ביהודה ושומרון, מחזיק פה גזרת הגנה... כל גדוד סדיר שאנחנו מקימים, חרדי, הוא מוריד לנו תעסוקה של אלפי אנשי מילואים רבים מאוד... וזה עכשיו צורך מובהק".²⁸ הצדקה נוספת טמונה בכך שכל עלייה בהיקף המתגייסים לשירות חובה – מזינה ומגדילה גם את היקף אנשי המילואים אשר יכולים להיקרא לשירות בעתיד, ובכך מסייעת בהקלה על הנשיאה בנטל בטווח הקצר והארוך. ולכן צה"ל צריך עתה יותר מתמיד לחזור ולהיות צבא העם ולא צבא חצי מהעם. מקור עוצמתו נובע מהכמות ומהאיכות האנושית של המתגייסים לצה"ל, ומהלגיטימיות הרחבה לה הוא זוכה מהחברה הישראלית. מכאן גם חובתו לשמור את אמון המשרתים בנקיטת עמדה ברורה באשר לחשיבות השוויון בנשיאה בנטל השירות.

27. מתוך אתר מאקו, 10.06.24, "האזהרה של הרמטכ"ל לדרג המדיני: אין מספיק גדודים לצה"ל כדי לעמוד במשימות", מאתר ניר דבורי.

28. מתוך אתר צה"ל, 16.06.24, "הרמטכ"ל על גיוס חרדים: זהו צורך מובהק. אנו מעודדים את זה ורוצים לעשות את זה נכון".

סיבות חברתיות

לאורך השנים סוגיית גיוס החרדים לצה"ל העסיקה רבות ארגונים ועמותות שונות, כמו גם אזרחים שהציבו את הנושא בראש מעייניהם. אלה פנו לא פעם לבג"ץ ע"מ שיתערב ויפסול חוקים והחלטות של הרשות המחוקקת והרשות המבצעת, כפי שקרה ב-1997 (בג"ץ 3267/97 רובינשטיין ואחרים נגד שר הביטחון), ב-2012 (בג"ץ 6298/07 ונוספים של עו"ד יהודה רסלר ואחרים) וב-2017 (בג"ץ 1877/14 התנועה למען איכות השלטון נגד הכנסת). ולכן אין חדש בכך שבעת הזו ישנם מספר הולך וגדל של גורמים אשר מפגינים ומפעילים לחצים רבים למען יחול שינוי בנושא, דבר העולה מסקרים ומחקרים אשר חלקם מצביעים על 79% תמיכה בגיוס החרדים לצה"ל.²⁹

הנטל הבטחוני הפך לכבד מנשוא עבור אנשי המילואים הנקראים שוב ושוב למשך כחצי שנה במצטבר אל יחידותיהם, בזמן שהמחוקק עומד לדחות את גיל הפטור משירות המילואים בשנה נוספת, למרות הפגיעה הקשה בפרנסתם ובמשפחתם. לחיילי החובה כבר מוארך השירות באמצעות צווי חירום, כאשר ברקע דיונים על הארכת שירותם בחזרה ל-36 חודשים מפאת הצרכים הגדלים והולכים של צה"ל לכוח אדם נוסף. כל זאת לצד החללים והפצועים הרבים, בגוף ובנפש, שגובה מאיתנו המלחמה, בזמן שהחרדים יוצאים בהמוניהם לרחובות וחוסמים כבישים כדי להבהיר שהם יהיו מוכנים "למות ולא להתגייס".

29. מתוך מחקר שערכה חברת "באזילה" עבור מעריב, כפי שפורסם במעריב "הציבור תמך בבג"ץ הגיוס" ב-27/6/24, חוק הגיוס: תוצאות דרמטיות לניתוח השיח על גיוס חרדים | חדשות מעריב (maariv.co.il)

סיבות אסטרטגיות-דמוגרפיות-כלכליות

לכל אלה יש כמובן להוסיף את הגידול המתמיד של האוכלוסייה החרדית בישראל - גם בהיקפה, אך בעיקר בגודלה היחסי בתוך מדינת ישראל. ע"פ "שנתון החברה החרדית בישראל 2023"³⁰, החברה החרדית בישראל מונה כ-1,335,000 נפש, שהן 13.6% מכלל האוכלוסייה. בשל הפריון הגבוה שלה, היא מכפילה את עצמה בכל 17 שנה, ושיעור הצעירים עד גיל 19 בקרבה - כפול מזה הקיים באוכלוסייה היהודית (58% לעומת 31%). נתון זה יביא אותה לכשישית מכלל האוכלוסייה בסוף העשור, אז שיעור החרדים עד גיל 20 יהווה רבע משכבת הגיל הזו במדינת ישראל.

בהתבוננות על הנתון הרלוונטי ביותר בהיבט הגיוס לצה"ל, החרדים מהווים כבר היום 26% מכלל התלמידים בחינוך העברי. ע"פ דוח שגובש ע"י מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא חייבי גיוס³¹ בני 18 ישנם כ-11,400 תלמידים חרדים גברים בשכבת י"ב, אך כנראה שבפועל המספר גבוה יותר מכיוון שהוא מתבסס על נתוני משרד החינוך בהם לא נכללים מוסדות שאינם מוכרים, ולכן הוא מוערך בכ-13,000 לפחות בעיתוי הנוכחי. כך יוצא שהיקף מקבלי הפטור מטעמי "תורתו אמונתו" מתוך כלל המיועדים לשירות ביטחוני גדל רק בתוך שנתיים מ-16.4% ל-18.4%, במגמה אשר ממשיכה לעלות.

הטיעון שאירועי ה-7 באוקטובר שינו משהו בנכונות של החברה החרדית להתגייס אינו מדויק לאור הנתון שדווח ע"י צה"ל לוועדת החוץ והביטחון בכנסת: רק כ-4,000 בני 26, אשר קיבלו זה מכבר פטור מצה"ל, הגישו בקשה להתנדב לגיוס לצה"ל, וגם זאת עבור "שלב ב'" מקוצר. מתוכם 880 נמצאו כשירים, וגויסו בפועל כ-600 בלבד. ובאשר לצעירים יותר - מתוך 63,000 חרדים המצויים במעמד "תורתו אמונתו", רק 540 צעירים חרדים התגייסו לשירות חובה בצה"ל בחצי השנה הראשונה של מלחמת "חרבות ברזל".³²

30. שנתון החברה החרדית בישראל 2023 מאת ד"ר לי כהנר וד"ר גלעד מלאך מהמכון הישראלי לדמוקרטיה.

31. דוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא חייבי גיוס בני 18 ושיעורי גיוס לפי קבוצות אוכלוסייה

מתאריך 4/4/2024.

32. שם, עמ' 5, טעיף 3.3.

לכך יש כמובן להוסיף את שיעורי התעסוקה הנמוכים של החברה החרדית ביחס לאוכלוסייה (55% בקרב גברים חרדים לעומת 87% בקרב גברים יהודים שאינם חרדים), וכתוצאה מכך גם רמת ההכנסה הממוצעת שמהווה מחצית ביחס לזאת של שאר היהודים (9,707 ש"ח לעומת 19,279 ש"ח). כשליש המשפחות החרדיות מתחת לקו העוני - למרות שמשפחה חרדית מקבלת במוצק 50% יותר תמיכות ותקציבים ממשפחה יהודית אחרת (קצבאות ילדים ואברכים, סבסודים כגון מעונות יום שמוערכים ב-1.7 מיליארד ש"ח בשנה)³³, והיא כמובן תורמת פחות מיסים לקופת המדינה (מבלי לחשב את השלכות תופעת ה"עובדים בשחור"). מדובר בפגיעה ממשית כלכלית ואסטרטגית, שמציבה סימן שאלה באשר למשך הזמן בו יכולה מדינה להמשיך ולקיים את עצמה, כשהאוכלוסייה הפחות יצרנית רק הולכת וגדלה.

סימן שאלה זה הופך לסימן קריאה לנוכח המצב הכלכלי שנקלעה אליו מדינת ישראל במלחמת "חרבות ברזל". ע"פ נגיד בנק ישראל פרופ' אמיר ירון, עלות המלחמה תעמוד על 250 מיליארד שקלים בשנים 2023-2025³⁴, וע"פ עדכון תוכנית התקציב לשנים 2025-2027 ("מסמך הנומרטור")³⁵ המלחמה "שינתה לבלי היכר את הסביבה הפיסקלית שנבנתה ע"י הממשלה בשני העשורים האחרונים", והיא הביאה את הגירעון בשנת 2023 לרמה של 4.2% ביחס לתכנון המקורי של 0.9%, עם צפי ל-6.6% ביחס לתכנון מקורי של 0.8% בשנת 2024.

כל אלה מחייבים לבצע בדחיפות שינויים הכרחיים לצורך עצירת ההידרדרות הכלכלית שמשפיעה על כולנו, וכאן גיוס החרדים יכול לסייע באופן משמעותי. ע"פ דו"ח הכלכלן הראשי במשרד האוצר³⁶, אשר נכתב לדרישת משרד הביטחון להגדיל את היקף כוח האדם

בצה"ל באופן קבוע, ובהתחשב בכלל הגורמים המשפיעים על הכלכלה הישראלית כתוצאה מכך, עלות העסקתו החודשית של חייל מילואים גבוהה בכ-21 אש"ח ביחס לחייל חובה, כאשר במקרה של משרת מילואים מבוגר הפער עלול להגיע עד 35 אש"ח בחודש. כלומר, לו החרדים (כ-13,000 בשנתון) היו מתגייסים לצה"ל בדומה לשיעור בו מתגייסים שאר הגברים היהודים מחויבי הגיוס שאינם חרדים (87%), בחישוב של משך השירות כיום (32 חודשים), היו כיום בצה"ל עוד כ-30,000 חיילי חובה שהיו חוסכים לקופת המדינה כ-665 מיליוני שקלים מדי חודש - וכ-8 מיליארד ש"ח מדי שנה. לכך כמובן יש להוסיף את המחקרים בנושא תעסוקת חרדים, המעידים על כך שמעל 80% מהחרדים בוגרי השירות הצבאי משתלבים במשק הישראלי³⁷, ובכך הם מעלים את הפריון ומוסיפים הכנסות לקופת המדינה.

סיבות חוקיות נורמטיביות

לכאורה, אין כל חדש בהחלטת בג"ץ האחרונה בנושא גיוס החרדים לצה"ל. כפי שתואר בתחילת פסיקתו, כמו גם בקודמותיה, מזה למעלה מ-25 שנה בג"ץ דן בנושא ומנחה את הרשויות המחוקקות והמבצעת לאכוף את חוק שירות הביטחון בצורה שוויונית גם כלפי האוכלוסייה החרדית, ואוסר על מתן פטור גורף בדרכים כאלה ואחרות. למרות שאושרו מספר דחיות בהכרעה וניתנו פרקי זמן מספקים לרשויות כדי להוכיח שביכולתן לחולל שינוי משמעותי בהיקף הגיוס, חזרה הסוגייה לפתחו של בית הדין הגבוה לצדק עם תוצאות רחוקות מלהשביע את רצונם של המבקשים שוויון בנשיאה בנטל.

33. ע"פ הכתבה "פסיקת בג"ץ בנושא הגיוס עשויה לגרום לחרדים לאבד את ההנחה במעונות היום" של מירב ארלוזורוב שפורסמה ב"The Marker" בתאריך 24/06/24.

34. מתוך נאום נגיד בנק ישראל, פרופ' אמיר ירון, בכנס "המשק הישראלי לאחר ה-7/10" בתאריך 30/5/24.

35. כפי שפורסם באתר מזכירות הממשלה בהחלטה מספר 1857 מתאריך 06.09.2024.

36. דו"ח "תמחור האלטרנטיביות להגדלת כוח האדם בצה"ל" של הכלכלן הראשי במשרד האוצר ממרץ 2024.

37. מתוך "צבא התעסוקה לחרדים - מחקר מדיניות 116" של אסף מלחי מהמכון הישראלי לדמוקרטיה.

"הועלות כלכליות-תעסוקתיות ואישיות מהשירות הצבאי: מנועים לתעסוקה", עמ' 97.

לאחר שתמו תקופות ההסתגלות ומכסות הגיוס לא מולאו, וביוני 23 פקע תוקפו של פרק ג'1 בחוק שירות ביטחון העוסק בגיוס החרדים, המשיכו רשויות אלה להמשיך ולהעביר כספים בדרכים כאלה ואחרות חרף האיסור לממן תלמידי ישיבות שאינם מקיימים את חוק שירות ביטחון. זאת כאמור בחסות החלטת הממשלה 682, שבה הנחתה את צה"ל לא לפעול לגיוסם של תלמידי הישיבות עד ל-31 במרץ 2024. תקציבים אלה אף עלו באופן משמעותי במהלך תקופה זו: מ-1.2 מיליארד ש"ח ב-2022 ל-1.7 מיליארד ב-2023, ותכנון של עלייה נוספת ל-2 מיליארד ב-2024³⁸ (שבוטלה לבסוף והשאירה את התקציב על 1.7 מיליארד), בזמן מלחמת "חרבות ברזל" הנמשכת כבר כתשעה חודשים וגובה קורבנות רבים בגוף ובנפש.

לאור אזלת היד המתמשכת של המדינה בנושא, בג"ץ קבע כי **"מצויים אנו באותו המקום שבו עמדנו לפני למעלה מ-25 שנים... בשלב זה, אין מנוס מלשוב ולחזור על שאמרנו בעבר: לרשות המבצעת אין סמכות להורות שלא לאכוף את חוק שירות ביטחון על תלמידי הישיבות בהיעדר מסגרת חקיקתית מתאימה"**³⁹. בכך הוא קיבל פה אחד את כל העתירות הקוראות לגייס חרדים ולהפסיק את התמיכות הכספיות בתלמידי ישיבה בגילאי הגיוס לצה"ל (18-21), ואפילו ביטל את החלטת הממשלה 1724, שעל פיה משרדי הממשלה וצה"ל ייוצגו באופן פרטי בבג"ץ בדיונים העוסקים בנושא. אולי תמימות דעים זו, בהרכב מורחב בבג"ץ בסוגיה רגישה זו דווקא בעיצומה של סערה פוליטית ומשפטית, הוא החרג שבהחלטות בג"ץ לאורך השנים.

מיד אחריה הוציא המשנה ליועצת המשפטית לממשלה מסמך משמעויות מפסק הדין של בג"ץ ובו הבהיר כי "על מערכת הביטחון" לפעול באופן מייד לביצוע פסק הדין לגיוסם של תלמידי הישיבות החייבים בשירות צבאי, **בהתאם לצרכי הצבא וליכולותיו. במסגרת זו, מערכת הביטחון התחייבה לפעול כבר עתה לגייס 3,000 תלמידי ישיבות בשנת הגיוס הנוכחית, וזאת בנוסף למספר המתגייסים הממוצע בשנים האחרונות [1,800]. מדובר במספר ראשוני לגיוס מייד, שאינו משקף מלא את צרכי הצבא הנוכחיים ואת קידום השוויון בנטל, ועל מערכת הביטחון לפעול להצגת תכנית גיוס הכוללת הגדלה של מספר זה.**

בנוסף, יש להימנע מכל פעולה להעברת כספים, באופן ישיר או עקיף, שיש בו משום תמיכה בפעילותם של אלה שנמנעים מגיוס, או שיש בה משום עקיפת פסיקתו האמורה של בית המשפט".⁴⁰

38. מתוך מסמך "פסק הדין בעתירות הנוגעות לגיוסם של תלמידי ישיבות וחילוקי תמיכות למוסדות תורניים" של היעוץ המשפטי לממשלה מתאריך 25/6/24.

39. פ"פ הפרסום בגלובס ב-30/1/24: האם תקציב הישיבות ל-2024 קוצץ ב-50% בעקבות המלחמה? - גלובס מתוך סטיף 88 בעמ' 42 של פסק דין מתאריך 25/6/24.

התמודדות עם הטענות המצדיקות אי-גיוס חרדים לצה"ל

בסוף חודש דצמבר האחרון, כשלושה חודשים לתוך מלחמת "חרבות ברזל", מינה שהב"ט יואב גלנט צוות בראשות האלוף (במיל') אליעזר שקדי במטרה "לגבש תכנית פעולה ולהוביל פעולות אופרטיביות ותכליתיות, ע"י הגופים הרלוונטיים בכלל מערכת הביטחון וצה"ל, למימוש גיוס החרדים בטווח הזמן המייד, וזאת לאור הנסיבות שנוצרו לאור המלחמה".⁴¹ מצוות זה, שמונה ע"י שר הביטחון בעיצומה של מלחמה קשה ולנוכח פערי כ"א משמעותיים בשורות הלוחמים של צה"ל, סביר היה כי בעת הזו ההמלצות יהיו למצות "כל בחור וטוב – לנשק" כדי לסייע בנטל העצום המונח על כתפי המשרתים במילואים ובשירות סדיר, ובכך לאפשר את מימוש מטרות המלחמה.

הדו"ח הוצג לשר הביטחון בסוף מאי 24, טרם פסיקת בג"ץ, ולצד מספר המלצות נכונות שהעלה הצוות כפי שיצוין בהמשך, הנחת היסוד שלו היא כי חרדי יוכל להמשיך ולקבל פטור מגיוס בשל דתו ואמונתו. בדו"ח⁴² נקבע כי "שומרים על לומדי התורה ש'תורתם אמונתם", וכן הודגשה חשיבות "מציא דרכים כדי שהדברים יעלו על הנתים הנכון וייעשו עם דינמיקה חיובית". עוד נכתב כי "נדרש פתרון חכם – בהבנה"⁴³, אמירה המלמדת על הצורך בהסכמה כדי לבצע שינוי; הקביעה כי "ישנה שעת רצון בחברה החרדית", וכי "אלפי חרדים הביעו רצון להתגייס לשירות",⁴⁴ לא באה לידי ביטוי בדיווחים של צה"ל לרשות המחוקקת, כפי שצוין – רק 540 חרדים

.41 מתוך כתב המינוי של שהב"ט גלנט לחברי הצוות, כפי שהופיע כנספח א' למסמך סיכום עבודת הצוות.
.42 שם, עמ' 5.
.43 שם, עמ' 8.
.44 שם, עמ' 7.
.45 שם, עמ' 5.

התגייסו לשירות חובה בצה"ל בחצי השנה הראשונה של מלחמת "חרבות ברזל".⁴⁵

זוהי דוגמא לטענה העיקרית נגד גיוס החרדים לצה"ל, אשר נראה שמצאה לה מקום גם במערכת הביטחון: לא ניתן לגייס חרדים בכפייה. מדוע בכל פעם שעוסקים בגיוס חרדים הנחת היסוד היא שמדובר במשימה בלתי אפשרית? כיצד ייתכן שברירת המחדל עבור שאר חייבי הגיוס היא פשוט להתגייס, והגישה כלפי מי שמשתמט או מתנגד לכך (שאינו חרדי) היא נקיטה באמצעים כמעצר עריקים ע"י המשטרה האזרחית והצבאית, מעצר סרבנים והעמדתם לדין – שבו נגזרים על חלקם עונשי מעצר וכליאה ממושכים, הכוללות רישום פלילי עם השלכות חמורות על הפרט?

בנסיבות שנוצרו ולנוכח הפסיקה המפורטת, ברור כי חלק מהחרדים יוגדרו כעילויים, ימשיכו בלימוד התורה בישיבה לאור חשיבות הדבר לעם היהודי ולמדינת ישראל, וחלקם אף יקבלו דחייה ופטור משירות צבאי כחלק ממכסה שתקבע. אך כל מי שלא יוגדר עילוי על פי מכסה שתוגדר מראש, יהיה חייב בגיוס כמו כל מלש"ב אחר. כשם שלא נדרשות "הבנות", "שעות רצון" ו"דינמיקות חיוביות" כדי לגייס לשירות חובה או מילואים אוכלוסיות החייבות בגיוס – כך הן אינן צריכות להוות תנאי לגיוסם של אלה המוגדרים חרדים. על הטענה שבד"כ מתלווה אליהם, כי "לא באמת צריכים את החרדים בצה"ל", כבר ניתנה תשובה בחלק שעסק בהכרח לעשות זאת בעיתות הנוכחי.

טענה שכיחה נוספת של המצדדים באי-גיוס החרדים היא שאין בצה"ל את התנאים שיאפשרו לחרדים לשמור על אורח חייהם. כבר הוכח כי צה"ל יכול להעניק את התנאים הנדרשים להם כדי להמשיך ולדבוק בדתם: מסלולי השירות המותאמים עבורם מאפשרים שילוב

בין שירות צבאי ולימוד תורה; התשתיות והתנאים הנדרשים לשירותם של החרדים, כגון בתי כנסת בהם מתקיימות שעות לימודי תורה, מזון בכשרות מהדרין גלאט, סביבת עבודה מותאמת, ליווי אישי ורוחני ועוד. ישנם בסיסים שבהם קיימים מתחמים ייעודיים לחיילים חרדים, וכפי שיפורט בהמשך, צה"ל החל בפעולות להרחבת התשתיות והמסלולים הללו, כך שניתן יהיה להגדיל באופן משמעותי את היקף החרדים המשרתים בשורותיו. לכן גם טענה זו אינה מהווה עילה לשימור המציאות הנוכחית. התייחסות מרגשת לשילוב האפשרי בין הגנה על המולדת לבין לימוד התורה, ראוי ללמוד מדבריה של ללי דרעי, אימו של סעדיה ז"ל אשר נפל במלחמת "חרבות ברזל", בהספד מעל קיברו הטרי של בנה: "הוכחת שאין סתירה בין התורה לבין הזכות לשרת בצה"ל, הוכחת שאין סתירה בין הכלל והפרט".

טענה אחרת נגד שירות החרדים בצה"ל היא שמסלולי שירותם אינם מממשים באופן ראוי את ערך השוויון היות וניתנות להם הקלות משמעותיות ביחס לשאר חייבי הגיוס. הדבר אכן נכון לגבי "שלב ב" שמוצע כיום לחרדים וכולל הכשרה של מספר שבועות בשירות סדיר, ומשמש כמעין פתרון מינימלי עבור מי ששירותו נדחה עד כה, באופן חוקי לכאורה, בהתחשב בגילו הנוכחי ובמצבו המשפחתי לא נותר אלא להכשירו כדי שיוכל לתרום בשירות מילואים. יש לבטל הסדר זה כאלטרנטיבה לשירות חובה, שכן אין בשירות קצר זה תרומה ממשית לביטחון המדינה, ובוודאי שהוא אינו מצמצם את אי השוויון ביחס לחייל המבצע שירות מלא.

צה"ל הוכיח שביכולתו לגבש מסלולי שירות מותאמים לאוכלוסיות שונות, בהיקפים מוגבלים ומבוקרים ובכפוף לצרכיו בסד"כ. ישנן מספר דוגמאות לכך: במסלול בני ישיבות ההסדר מבצעים שירות פעיל של 17 חודשים בלבד (למעט היוצאים לפיקוד ולקצונה)⁴⁶,

⁴⁵ מתוך דוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא חייבי גיוס בני 18 ושיעורי גיוס לפי קבוצות אוכלוסייה מתאריך 4/4/2024, עמ' 5, טעף 3.3.

⁴⁶ מתוך אתר צה"ל: "כל המידע על מסלול ההסדר", כל המידע על מסלול הסדר (mitgaisim.idf.il).

ואין עוררין על תרומתם של המשרתים בו לביטחון המדינה בשירות הסדיר ובמילואים; במסלול גרעיני הנח"ל של משרד הביטחון מבצעים שירות פעיל קצר שמשכו יכול להתקצר עד ל-18 חודשי שירות;⁴⁷ ספורטאים ואומנים מוכרים דרך מנגנון מוסדר ומתואם עם המשרד הממשלתי הרלוונטי, בכפוף למכסות בהתאם לצרכיו וליכולתו של צה"ל לאפשר זאת, והם זכאים למעטפת שירות מגוונת.⁴⁸

הטענה האחרונה להתייחס אליה היא כי שירות החרדים בצה"ל מביא להדחת נשים. לפני שאתייחס לכך, וללא קשר לשילוב החרדים, צה"ל אמנם עשה רבות לקידום שירות הנשים, אך השוויון לא הושלם כל עוד כלל התפקידים בצה"ל אינם פתוחים גם בפניהן (כיום רק 90%).⁴⁹ יש להמשיך את הגידול בהיקף הנשים הלוחמות ב-180% תוך 8 שנים.⁵⁰ גם במקרה זה היה צורך בהתערבות בג"ץ, החל מהפסיקה בנושא אליס מילר בשנת 1995⁵¹ ועד לימים שלפני פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", אז השיב צה"ל לעתירה נוספת בנושא שבכוונתו לפתוח יעדי לחימה נוספים עבור נשים, כגון סיירת מטכ"ל, היחידות המובחרות יה"ם ויחידת החילוץ 669, וצוותי ניווד בחטיבות החי"ה, שם עדיין לא נפתחו כל התפקידים בפניהן.⁵² במלחמה המתמשכת כבר אין ספק באשר לחשיבותן של הנשים בלחימה, כפי שאמר זאת הרמטכ"ל בפגישתו עם לוחמות במהלך "חרבות ברזל": "כאן, קיבלנו תשובה שהיא ללא מילים, תשובה של עשייה ושל לחימה".⁵³

47. מתוך אתר צה"ל: "לאן מתגייסים גרעיני הנח"ל" מתאריך 4/2/2024, גרעיני נח"ל (mitgaisim.idf.il)
 48. מתוך אתר צה"ל/מיטב: "ספורטאי, מוזיקאי, אמן ורקדן: מצטיינים בצה"ל", מתאריך 12/1/2023, מצטיינים בצה"ל (mitgaisim.idf.il)
 49. מתוך אתר צה"ל: "ההתנסויות החדשות שייפתחו לשירות נשים ביחידות לוחמות ב-2024" מתאריך 19/9/23, סיירת מטכ"ל, חי"ר ניווד ושריון מתמרן: ההתנסויות הנוספות שייפתחו לשירות נשים ביחידות לוחמות ב-2024 | אתר צה"ל (www.idf.il)
 50. כיום הן כמעט חמישית מהמערך הלוחם.
 51. בג"ץ 4541/94 אליס מילר נגד שר הביטחון ואחרים, שבו קבע בג"ץ שלל את הטענה של צה"ל על שלא ניתן לשלב נשים בקורס טיס משיקולים של עלות מול תועלת, והנחה לאפשר זאת – כמו גם ביעדים אחרים.
 52. מתוך אתר צה"ל: "ההתנסויות החדשות שייפתחו לשירות נשים ביחידות לוחמות ב-2024" מתאריך 19/9/23, סיירת מטכ"ל, חי"ר ניווד ושריון מתמרן: ההתנסויות הנוספות שייפתחו לשירות נשים ביחידות לוחמות ב-2024 | אתר צה"ל (www.idf.il)
 53. מתוך כתבתו של יואב זייתון באתר YNET מתאריך 28/11/23 הרמטכ"ל פגש את הטנקיסטיות: "יש שיח על שירות קרבי לנשים, וקיבלנו תשובה ללא מילים" (ynet.co.il)

אין סיבה שעלייה בהיקפם של החרדים בצה"ל תפגע בשירותן של הנשים. חשוב כי הפרדה בין נשים לגברים, אשר לעיתים הכרחית כדי לאפשר את שירותם של החרדים, תתקיים רק ביחידות ובתפקידים מוגדרים במקביל לחלופות תעסוקתיות זהות עבור הנשים ביחידות אחרות. ככל שיגדל היקפם של החרדים בצה"ל, יוגדלו ויורחבו היחידות והתפקידים האלו, בהתאם לפקודת המטכ"ל אשר עוסקת בנושא השירות המשותף בצה"ל.⁵⁴ כאן המקום להזכיר את סעיף 26 כ"ה לחוק שירות ביטחון, על פיו "לא ייפגע מעמדה ושילובה של יוצא צבא אישה בשירות ביטחון בשל שירותם של בוגרי ישיבות ומוסדות חינוך חרדיים".

צילום: יוסי זמיר; שתיל טטוק
 54. פקודת מטכ"ל 0207.33 – "השירות המשותף".

”לגייס חרדים בלי חרדות” – איך לעשות זאת נכון?

לאחר שהוסבר הצורך המידי בגיוס החרדים לצה"ל, נותחו הסיבות לכישלון בתחום זה בעבר, ונשללו הטענות המונעות מהמדינה ומצה"ל לעשות זאת כאן ועכשיו – תוצע כעת תכנית מעשית הכוללת אבני דרך לתהליך שיאפשר זאת.

שינוי תודעתי

בראש ובראשונה נדרש לבצע שינוי תודעתי בקרב מקבלי ההחלטות. אחרי שנים של ניסיונות ותעלולים לעקוף את ההכרח בשוויון חובות ונשיאה בנטל, ניסיונות שנפסלו פעם אחר פעם במבחן המציאות ובמבחן בג"ץ – בשלה העת להעביר את החרדים ממצב של "פטור מגיוס" לעמידה "בתור לגיוס", היות והנסיבות הביטחוניות, הכלכליות והחברתיות אינן מאפשרות עוד להמשיך ולגלגל את הבעיה, ועל אף הקשיים הפוליטיים וההתנגדות שצפויה מצד חלק מהפוליטיקאים החרדים (מדינה ריבונית ובעלת יכולת משילות בסיסית אינה יכולה להירתע ממנה). **הנחת היסוד לגביהם צריכה להיות זהה לזאת של כל אזרח החייב בגיוס**, בדיוק כפי שהנחה בג"ץ, וניתן לעשות זאת בתהליך נכון ומושכל כפי שיומלץ בהמשך. הציטוט המיוחס לבכירי מערכת הביטחון לגבי גיוס של 4,800 חרדים בלבד (מתוך 63,000 במאגר) בשנתיים הקרובות בדיון בוועדת החוץ והביטחון שהתקיים לאחרונה⁵⁵, מלמד שהשינוי התודעתי בצה"ל לא נעשה והמחיר של כך כלפי המשרתים בחובה ובמיל' יהיה כבד מבצעית וערכית.

⁵⁵. מתוך הכתבה "הפרה של בג"ץ": בצה"ל יגייסו רק 4,800 חרדים בשנה הבאה" של ליאל קייזר, כפי שפורסמה בכאן 11 ב-24/07/09 09:07/771180 defense/kan-news/content/www.kan.org.il

"חרדים על מלא"

השלב הבא צריך להיות שינוי ההגדרה של חרדי לעניין הגיוס לצה"ל. ההגדרה כיום מאפשרת פרשנות מרחיבה (ויש שיגידו - מחריבה) בכך שהיא מאפשרת לכל מי שלמד במשך שנתיים בלבד בין הגילאים 14-18 לקבל מעמד של "תורתו אומנותו", ובכך לקבל זכויות של דחיית שירות עד פטור בגיל 26. כדי שניתן יהיה להתמקד באוכלוסייה הרלוונטית, ולפעול כפי שיומלץ בהמשך, נכון לקבוע כי מי שייחשב כחרדי לעניין הגיוס לצה"ל יהיה רק מי שלמד במשך כל ארבע השנים שבין גיל 14-18 במוסד חרדי מוכר ע"י משרד הביטחון.

הכנסת החרדים ל"מדרג השיבוץ הצה"לי" - עם מספר התאמות

שיטת השיבוץ הנהוגה בצה"ל מתעדפת בראש ובראשונה את המענה לצרכי הביטחון כפי שהוא נקבע ע"י גורמי התכנון, תוך התאמת השיבוץ ליכולותיו של הפרט ובהתחשבות ברצונותיו ככל האפשר. בתוך צרכי צה"ל ניתנת עדיפות למערך הלחימה ולתפקידי הקצונה והפיקוד, ולאחריהם משובצים המועמדים לשירות בטחוני לשאר המערכים: המערך הטכנולוגי, מערך הנהיגה, המערך הטכני ויתר תומכי הלחימה בדרג הקדמי, כאשר השיבוץ ליחידות עורפיות מתבצע בעדיפות האחרונה. לצד זאת וכפי שפורט, קיימים מסלולי שירות המותאמים לאוכלוסיות השונות המתגייסות לצה"ל. מאחר ולא כולם משרתים כלוחמים או כתומכי לחימה ביחידות סגורות, לגורמי תכנון ושיבוץ כוח האדם יש מרחב שיבוץ המאפשר איש תפקידים ביחידות עורפיות, בהם החיילים יכולים לשלב בין שירות צבאי לחיים אזרחיים מגוונים כגון לימודים או עבודה פרנסתם.

כך שכבר היום צה"ל עוסק בשמירת האיזון בין ערך השוויון לצרכי הביטחון באופן מידתי, גם מבלי שכל המתגייסים משרתים כלוחמים או ביחידות סגורות. על בסיס זה, ניתן להרחיב את אפשרויות השיבוץ הקיימות ולהתאימן למגוון המלש"בים מהאוכלוסייה החרדית, באמצעות תהליך מיון ושיבוץ באופן הבא:

צה"ל כבסיס קליטה ומיון לאומי

מענה לצרכי צה"ל: הלחימה בראש

יתאפשר המשך לימודים בישיבה ודחיית שירות עד פטור בגיל 24 בהיקף שייקבע בחוק ובפיקוח וועדת חוץ וביטחון, תחת אכיפה ובקרה משמעותית אחרי הלומדים

שיבוץ בעלי כשירות נמוכה (רפואיות / משפחתיות)

<p>שירותים במתכונת הניתנת כיום לספורטאים מצטיינים</p>	<p>שירות כחיילים ביחידות מחוץ לסד"כ צה"ל (לא בשירות לאומי-אזרחי) במשטרה וארגוני עזר והצלה אחרים</p>
---	---

התנדבות לשירות לאומי-אזרחי רק למקבלי פטור משירות

01 מענה לצרכי צה"ל – ולאחר מכן מענה לצרכי הישיבות

כפי שהובהר, ברירת המחדל והעדיפות הראשונה צריכה להיות גיוס לצה"ל בהתאם לצרכיו, ובראשם מערך הלחימה, בהם ניתן לשלב בין שירות משמעותי בצה"ל ובין לימוד התורה. ניתן לעשות זאת במסגרת מסלולי השירות הקיימים לחרדים, שאותם יש להרחיב, או להתאים עבורם מסלולי הסדר קיימים – כגון זה הניתן לתלמידי הישיבות הציוניות הגבוהות, או במסלול הסדר אשר המשרתים בו, כמו גם חיילים דתיים שאינם במסלול זה, מוכיחים כי אין סתירה בין ספרא וסייפא.

02 "עילויים"

לא נכון יהיה להתעלם מהמציאות הקיימת במדינת ישראל מיום הקמתה, בה ניתן פטור מהשירות בצה"ל באופן כמעט גורף לכל מי שמציג הוכחות לכך שהוא תלמיד ישיבה. ולכן, מומלץ לקבוע מכסות "עילויים" בהיקף שייקבע בחוק ובפיקוח ועדת חוץ וביטחון בתאום עם צה"ל כך שיינתן מענה לצרכי הביטחון וזאת תחת בקרה עיתית, כמו גם לאפשר למשרד הדתות או לגורמים חרדיים להציג את עמדתם בנושא. לעילויים אלה יתאפשר להמשיך וללמוד בישיבות, בכפוף לעמידה בתנאים הקיימים בחוק (היקף לימודים של כ-45 שעות שבועיות ואיסור כל עיסוק אחר) בתהליך דחיית שירות עד לקבלת פטור בגיל 24, תחת אכיפה שתבוצע ע"י צה"ל – אך גם ע"י משרדי הממשלה האחרים.

03 הפנייה לאפשרויות שיבוץ עורפיות בצה"ל או ביחידות מחוץ לסד"כ

לאילו אשר כשירותם הרפואית או מצבם המשפחתי אינם מאפשרים שיבוץ למערכים המצויים בעדיפות גבוהה בצה"ל, ניתן לגבש מסלולי שירות הדומים לאלה הניתנים כפי שצוין לספורטאים ואומנים, תחת היקפים שנקבעים ע"י צה"ל באמצעות מנגנון איוש המתבצע בשיתוף המשרד הממשלתי הרלוונטי. לצד זאת, ישנה אפשרות נוספת שיכולה לסייע לצה"ל להגדיל את היקף המשרתים בין שורותיו.

בעוד ששילוב החרדים בשירות לאומי-אזרחי אינו מספיק, היות שהוא אינו חלופה ראויה בהיותו קצר ופחות תובעני ביחס לשירות הצבאי, צה"ל מחויב לשבץ אלפי מתגייסים ליחידות מחוץ לסד"כ כגון משרתת ישראל, משמר הגבול, משרד החינוך (כמורים חיילים) וארגונים ביטחוניים או ממשלתיים אחרים שתכליתם השגת יעדים ביטחוניים-לאומיים כפי שנקבע בסעיף 26א' לחוק שירות ביטחון. היקף המכסות לארגונים אלה נמצא בפיקוח של ועדת חוץ וביטחון של הכנסת, אשר לא אחת דנה בנושא במטרה להגיע להסכמות במקרה של מחלוקת. הדבר מפחית מהיקף צה"ל אלפי חיילים, שאת חלקו ניתן היה להשאיר לביצוע משימות צבאיות. גיוס החרדים לצה"ל ושיבוצם כחיילים ביחידות מחוץ לסד"כ של אלה שאינם כשירים לתפקידים בעדיפות גבוהה יותר – לא כמסגרת שירות לאומי-אזרחי (אשר יתאפשר כהתנדבות בלבד למי שקיבל פטור משירות צבאי), אלא כחלק ממכסת החיילים אליו צה"ל מחויב – יאפשר לחרדים שירות המשלב בין אורח חייהם לבין תרומה למדינה, והם יחשבו כחיילים למרות שירותם בגופי הצלה אחרים.

אז איך מתחילים?

נכון גם להרחיב את יעדי השיבוץ הללו למשרדים ממשלתיים נוספים באותה המתכונת, כגון שירות כיבוי האש וההצלה, מד"א, זק"א, שיטור קהילתי ומורים חיילים ביישובים חרדים, או כל עיסוק אחר שיסייע למדינת ישראל. בכך תהיה תרומה גדולה לתקציב המדינה שתוכל לחסוך בשכר למגזר הציבורי, וכמובן שתעלה דרמטית את שיעורי התעסוקה וההכנסה בקרב האוכלוסייה החרדית. זאת אך ורק בביצוע התהליך ע"י צה"ל, אשר יהפוך למעין בקו"ם לאומי תוך שימור בכורת המיון וזכות הראשונים.

אז איך מתחילים?

ברור לכל בר־דעת שלא ניתן ולא צריך להתחיל ולגייס את כולם ביום אחד, אך כן צריך לסכם בדחיפות תכנית שבמסגרתה מתקבלות החלטות כיצד ומתי לפעול מול כל מלש"ב, תחת קריטריונים ברורים, אחידים ושוויוניים. ה"ברכה" או "מאגר", מושג צה"ל אשר מבטא את רשימת כלל דחויי השירות במעמד "תורתו אומנתו", כוללת כיום למעלה מ־60,000 חרדים במגוון גילאים רחב בין 18-26 שחלקם נשואים עם ילדים - מצב משפחתי שמעניק בצה"ל הקלות משמעותיות בשירות. כמו כן, ישנם מועמדים לשירות בטחוני בגילאים 16-18 שיש לקיים עימם הליכים משמעותיים לקראת גיוס כבר עתה, אחרת לא ניתן יהיה לשבצם באופן יעיל ומועיל לצה"ל. ולכן כעת יובאו המלצות לפעולות הנדרשות לביצוע תהליך מיון, גיוס ושיבוץ עם כל אחת מהקבוצות הללו, אשר חלקן צוינו גם ע"י הצוות בראשותו של האלוף (במיל") שקדי ופורסמו בכתבות שעסקו בהיערכות צה"ל לגיוס החרדים לקראת החלטת בג"ץ האחרונה בנושא:⁵⁶

01 המיועדים לשירות בטחוני (טווח גילים 16-18)

מדובר באוכלוסייה החשובה ביותר, שכן אלה טרם הורגלו במנגנון הקיים של דחיית שירות כמעט באופן אוטומטי, וניתן שיוגדרו כדור המעבר. כדי להעבירם הליכים מלאים כהכנה לשירות צבאי, יש לזמן את החרדים בצו ראשון בעיתוי זהה לכל מיועד לשירות ביטחוני אחר, תוך ריכוז מאמץ להשלמת הליכים עם מי שטרם זומן ואכיפה מוגברת כלפי מי שטרם התייצב. לשם כך, יש לבצע התאמות בתהליך הקיים כיום: הקצאת לשכת גיוס ייעודית עבור האוכלוסייה החרדית, שתאויש ע"י גברים בלבד - בעדיפות כמובן למשרתים בצה"ל

⁵⁶ כגון לשכת גיוס מותאמת ומסוללים ייעודיים: אחרי פסיקת בג"ץ, מה יעשו בצה"ל? (ynet.co.il), כפי שפורסמה באתר YNET בתאריך N12;25/6/24 - אחרי פסקת בג"ץ: כך צה"ל נערכ לגייס חרדים (mako.co.il) כפי שפורסם באתר 12N בתאריך 26/6/24.

מהמגזר החרדי המכירים אותו היטב; הרחבת כלי מיון המותאמים לבחינת יכולותיהם של החרדים, היות ורובם לא למדו לימודי ליב"ה - אך הם בעלי רמה קוגניטיבית התואמת את שאר האוכלוסייה, בוודאי למי מהם שרכשו מיומנויות למידה שיאפשרו לחלקם לבצע תפקיד משמעותי בצה"ל; הקמת מסגרות ארגוניות וגיבוש ארגז כלים לחיזוק הקשר בין צה"ל לקהילות החרדיות באופן מושכל ומתואם ככל האפשר; פתיחת מכינות ייעודיות עבור החרדים בהן יוכלו ללמוד לעומק על השירות הצבאי בצה"ל, להסיר חומות, לבנות אמון ולרכוש כלים שיעלו את סיכוי השתלבותם.

02 חרדים בגילאי הגיוס לצה"ל (טווח גילים 19-23)

נדרש לבצע הליכי גיוס ושיבוץ מהירים עם אוכלוסייה זאת בעקבות פסיקת בג"ץ, כמו גם לנוכח הנסיבות הביטחוניות והחברתיות הקיימות.

יש להתחיל הליכים לגיוסם ושיבוצם באופן מהיר, לרבות הוצאת צווים כבר עתה לגיוסם בהקדם האפשרי תוך מיצוי מלא של כלל יכולות הגיוס וההכשרה בצה"ל, ולא רק כדי לעמוד בפסק הדין של בג"ץ ובהנחיית היועמ"שית לממשלה לגיוס מיידי של 4,800 חרדים. זהו היעד הראשוני והמינימאלי לשנתון גיוס 2024, בו יונחו היסודות והתשתיות לגיוס רחב היקף ומשמעותי לכל אלו אשר יימצאו כשירים לגיוס ולא יקבלו מעמד של עילוי. לשם כך, נדרשת הרחבת ההכשרות הראשוניות הקיימות עבור האוכלוסייה החרדית, גם אם הדבר ידרוש בחינה מחודשת של ההכשרות בצה"ל כדי לפנות עבורם מקום, פתיחת בסיס הכשרות חרדי שיידע לקלוט את היקפי המתגייסים ולהכניסם באופן מותאם לקראת שילובם בתפקידים משמעותיים, תוך שהוא מעניק להם את התנאים הנדרשים לשמירה על אורח חייהם. לצד זאת, צה"ל יצטרך להקצות משאבים לגיבוש מדיניות,

ליווי, תמיכה והתאמת תנאי השירות לחרדים, כפי שהוא עושה עם אוכלוסיות אחרות (חיילים בודדים, מתנדבים ועוד).

כדי להפוך את המתגייסים החרדים לכוח משמעותי שיתרום למאמץ הלחימה של צה"ל, עליו להרחיב את המסגרות הפלוגתיות הלוחמות הקיימות עבור חרדים ולשקול הקמת חטיבה חרדית. כל אלה כמובן מבלי לפגוע בשוויון ההזדמנויות לאוכלוסיות אחרות שמשרתות בצה"ל, ותוך ביצוע תהליכי בניין כוח סדורים כדי שלמסגרות הללו יינתנו כלל המשאבים והכלים להפוך לחלק מהמערך הלוחם. על צה"ל לשקול הקמת גדודי הגנה מרחביים, כפי שצה"ל עשה בעבר ונזקק לנוספים מהם, בהם לחרדים ישנם תנאי שירות קבועים, ובכדי להפנות סד"כ לוחם בסדיר ובמילואים למשימות תמרון ולחימה ולצמצם בכך את העומס על כתפי משרתי המילואים.

לצד פערי כוח האדם והמאמץ שצה"ל נדרש להשקיע כדי שהחרדים יסייעו ככל האפשר במענה לצרכים, יוותרו כאלו אשר יימצאו כמתאימים פחות לשירות צבאי. זאת בשל מגוון סיבות, בריאותיות ומשפחתיות. במקום לפטור אותם מחובתם לשרת את המדינה, נכון למצוא עבורם תפקידים עם מעטפת תנאים מאפשרת כפי שצוין, במסלול שירות הדומה לזה שניתן לספורטאים מצטיינים או לשבצם לתפקידים ביחידות מחוץ לסד"כ צה"ל.

03 דחויי שירות במעמד "תורתו אומנותו" בגיל 24 ומעלה

נכון לפטור משירות אוכלוסייה זו על מנת לעודד אותה להשתלב בשוק העבודה ולאפשר להם לדאוג לפרנסתם. את המסלול המאפשר כיום שירות חובה קצר שמשכו מספר שבועות ('שלב ב') לצורך הזנת שירות המילואים לכאורה - יש לבטל לאלתר משום שאין בו ערך ממשי זולת ספירת חרדים נוספים כחיילים.

איך זה יצליח?

למדינת ישראל חובה מוסרית להוקיר את המשרתים, והלוחמים בראשם, בהקשרים רחבים של חייהם – בוודאי גם בשנים בהם ימשיכו לשרת במילואים. הנחת היסוד של מסמך זה היא כי יש להחיל את ערך השוויון על האוכלוסייה החרדית ואת החובה לשאת בנטל, ולכן נכון להימנע ככל הניתן ממתן פריבילגיות כלכליות ייחודיות רק לחרדים על עצם נכונותם להתגייס. השינוי יזורז באמצעות הפסקת התמריץ הכלכלי לומדי הישיבות שלא התגייסו, לצד הטבות שיינתנו באופן דיפרנציאלי לאלו שמבצעים שירות ארוך יותר – ומשמעותי יותר, בדגש כמובן על הלוחמים שביניהם, כחלק מהמאמצים להעלות את יוקרת השירות בצה"ל.⁵⁷

כמו כן, החרדים צריכים להמשיך ולקבל בסיום שירותם מכינות ולימודים ישימים כהכנה לאזרחות, במתכונת הקיימת כיום בצה"ל. לצד כל אלה, יש לפעול להרחבת המסלולים הקיימים המקנים הכשרה ישימה, בעיקר בתחום הטכנולוגי ומסלולי האקדמיזציה, כך שיוכלו לתרום באופן משמעותי יותר במהלך שירותם בצה"ל – ולשפר את הכנסתם ורמת חייהם תוך שימוש בניסיון שצברו לצורך שילובם במשק עם שחרורם.

לצד הרצון הטוב, לא ניתן יהיה להתעלם מהכלים הנדרשים לטיפול באלה אשר לא ישתפו פעולה עם השינוי הנדרש. בעוד כיום החוק מעניק כלים מספקים יחסית לטיפול במשתמטים ובעריקים משירות צבאי, יש צורך לחזק את יכולת האכיפה הצה"לית, המשטרה הצבאית והפרקליטות הצבאית, כדי שאלה יוכלו לממש את אחריותם הקבועה

בחוק שירות ביטחון באופן מספק. צה"ל יצטרך גם להעצים את מערך בריאות הנפש כדי שיוכל לבדוק לעומק כל מקרה בטרם יינתן לחרדי פטור משירות צבאי מסיבות נפשיות, לאור ניסיון העבר המלמד על גידול בהיקף הבקשות כאשר החרדים מתקשים בהשגת דחיית שירות ופטור ממנו. כחלק מכך, נדרש לבחון מחדש את ספר הפרופילים וסעיפי הליקוי הנפשי, כך שניתן יהיה לשבץ חרדים הטוענים לבעיית נפשיות (שאינן מצדיקות מתן פטור מוחלט מכל סוג) גם בתפקידים עורפיים במסלולי שירות מותאמים, או ביחידות מחוץ לסד"כ צה"ל.

לא ניתן יהיה להשלים את המלאכה ללא סנקציות ישירות על ישיבות אשר לא יממשו את החוק, וכדי לוודא אכיפתן יש להטיל בחוק אחריות מפורשת על משרד החינוך לפיקוח על כך ש"עילויים" אכן לומדים בישיבות, ולחייב את המשטרה לדווח כיצד פעלה נגד ראשי ישיבות שפעלו בניגוד לחוק, כמו גם מול גורמים שיתנכלו לחרדים בשל שירותם בצה"ל. ניתן אף לשקול תגמול לישיבות שיצטיינו בהיקף הגיוס לצה"ל, כדי לתמרץ אותן לפעול בנושא.

כמובן שכל אלה מחייבים תיקוני חקיקה שיצוינו בהמשך.

01 מעבר למדידת היקף המשרתים בכל זמן נתון, ולא את מספר המתגייסים

כיום נספרים כחלק מעמידה ביעדי הגיוס גם כאלה שמצטרפים לשירות צבאי לתקופה קצרה, בין אם במסגרת "שלב ב" ובן אם כאלה שמסיימים אותו מוקדם מהנדרש בשל אי-התאמה או היעדרות ממנו. ולכן צריך להפסיק את השימוש במכסות גיוס, ולעבור לבדוק כמה משרתים בכל זמן נתון.

03 מעבר מספירה כמותית להשוואה אחוזית ביחס לשנתון

בדיוק כפי שבדקים את אחוזי הגיוס והפטור בקרב אוכלוסיות מתגייסות, כך גם יש לבדוק אותו לגבי המגזר החרדי כמדד לתרומתו ביחס לגודלו. חשוב כי אחוזי הפטור שיקבלו החרדים – בדגש על סיבות נפשיות (שכאמור יכול להיות פתח מילוט משירות צבאי) – ישוו לשאר מקבלי הפטור מסיבות שונות. בתחום זה, צה"ל יידרש להציג דיווח תקופתי לוועדת החוץ והביטחון כנהוג כיום בכל תחום אחרות עליו הוא אמון.

03 האחריות להצלחה בנושא לא תוטל רק על צה"ל אלא גם על הפרט, באמצעות סנקציות אישיות כמו כל מלש"ב אחר, וגם על הישיבות.

אם וכאשר יימצאו כאלה ששיעור המתגייסים מתוכן נמוך ביחס לשאר האוכלוסייה המתגייסת, הכרתן ע"י משרד הביטחון תבוטל ויוטלו עליהן סנקציות כלכליות, ובמקרה של דווח שקרי גם תפתח חקירה פלילית. אין להקל במשמעותו של צעד זה, היות ובלעדיו נמוכים הסיכויים לחולל שינוי בהיקף המתגייסים.

איך תימדד הצלחה בגיוס החרדים לצה"ל?

עד כה הציב המחוקק יעדי גיוס נמוכים ביחס להיקף החרדים באוכלוסייה, ובקצב גידול שלא תאם את העלייה הדמוגרפית. כמו כן, האחריות על העמידה בהם הוטלה על צה"ל, שנדרש להתנהל מול הפרט. על מנת למדוד באופן הנכון את השינוי ואת מידת תרומתו לצרכי הביטחון, יש לבצע שלושה שינויים משמעותיים גם בתחום זה:

על מנת לרכז את כלל הפעולות הנדרשות כדי להביא לשינוי מהמצב הקיים, להלן טבלה אשר מבהירה גם את ההבדלים מהמצב הנוכחי:

תיקוני החקיקה ומרבית ההצעות עד כה	התכנית המומלצת
הנחת היסוד עבור החרדים	דחיית גיוס ולימודים בישיבה, גיוס בהסכמה בלבד
הגדרת החרדי בצה"ל	גיוס לצה"ל! דחייה ופטור רק לעילוויים במכסה התואמת את צרכי צה"ל
משך השירות	מי שלמד שנתיים בין גיל 14-18 במוסד חרדי מוכר
שירות לאומי-אזרחי	מי שלמד במשך כל התקופה שבין גיל 14 לגיל 18 במוסד חרדי מוכר, ונמצא ככזה בהליכי הגיוס ובבקרה הצה"לית
אפשרויות השיבוץ	זהה לשאר המתגייסים לצה"ל (בהתאם למסלול השירות שייקבע ומכלול נתוני הפרט)
גיל הפטור	משמש כחליף לשירות הצבאי, גם במשך של שנה אחת בלבד
מדדים להצלחה	מסלולי שירות קיימים במסגרות ייעודיות בצה"ל
יעד להצלחה	26 בתיקון האחרון לחוק, ירידה ל-21 ועלייה ל-23 בהצעה לתיקון 26 לחוק ("הצעת שהב"ט בני גנץ")
האחריות לעמידה ביעדים	מכסות מתגייסים
סנקציות	נמוך משמעותית מחלקם של החרדים באוכלוסייה
תמריצים לגיוס	מוטלת על צה"ל (ומנהלת השירות הלאומי-אזרחי)
אכיפה	ללא (נדחו ונדחו עד פסילת החוק ע"י בג"ץ)
	ללא (בוודאי לא ביחס ללימודים בישיבה)
	צה"ל, בעיקר ע"ב דיווח של ראשי הישיבות
	העלאת יוקרת השירות לכלל המשרתים (והחרדים בתוכם) תגמולים דיפרנציאליים ככל שהשירות משמעותי וארוך יותר
	על צה"ל בסיוע משרדי הממשלה הרלוונטיים (בעיקר החינוך והמשטרה) החמרת ענישה על התנכלות לחיילים (יוסדר בחקיקה)

תיקוני חקיקה נדרשים

על מנת להפוך את כל האמור לעיל לתוכנית מלאה ומקיפה שתיאכף ע"י הרשות המבצעת ותעמוד במבחנים שתעמיד אותה הרשות השופטת, הרשות המחוקקת נדרשת כמובן לעגן זאת בחוקי המדינה. מכיוון שכך, יש לבצע שינוי משמעותי בפרק ג'1 "שילוב בוגרי ישיבות ומוסדות חינוך חרדיים" בחוק שירות הביטחון, המגלם כיום את הרוח המאפשרת דחיית שירות עד לפטוה, הצבת יעדי גיוס נמוכים מאוד וללא סנקציות. להלן עיקרי ההתאמות הנדרשות:

01. שינוי ההגדרה לגבי "בוגר מוסד לימוד חרדי" (סעיף 26 ט"ו. (א)) כך שתכלול רק את מי שלמד במשך כל ארבע השנים במוסד לימוד חרדי מוכר;
02. הסדרת סוגיית העילויים וקביעת היקפם בחוק, תוך בחינתו השנתית בוועדת חוץ וביטחון בכפוף למענה לצרכי הביטחון, כך שהם יהיו היחידים שיהיו זכאים לדחיית שירות ופטור בגיל 24 (כמצוין בסעיף 26 ה'); לצד זאת, לבטל (באותו הסעיף) את האפשרות לדחות את השירות בצה"ל לחרדים במנותק מהיקף המתגייסים ומצרכי צה"ל (סעיף 26 ה');
03. לבטל את ההכרה בשירות לאומי-אזרחי כחלופה לשירות צבאי (סעיף 26 י');
04. לשנות את יעדי הגיוס (סעיף 26 ט"ו) ולעבור מ"מכסות גיוס" למדידת היקף המשרתים;

05. יש להכניס את הישיבות החרדיות לסעיף 22א' (א) העוסק במסלול השירות של ישיבות ההסדר, כדי שיתאפשר להם לבצע מסלול שירות דומה;

06. כדי לאפשר את שירותם של חרדים באפשרויות שיבוץ נוספות, יש לתקן את סעיף 26א' העוסק בשירות מוכר מחוץ לסד"כ צה"ל ולהכיל בו אפשרויות נוספות שיסייעו להשגת תכליות העוסקות בביטחון הלאומי של מדינת ישראל, כגון כיבוי אש, מד"א, זק"א, ותוך שמירה על הסעיף העוסק בחובת הדיווח לוועדת חוץ וביטחון של הכנסת. יובהר כי חרדים אלה משרתים בכך מכורח חוק שירות ביטחון בשירות שנחשב כצבאי, וחלות עליהן כלל החובות והזכויות של חיילים. זאת להבדיל ממתנדבים לשירות לאומי-אזרחי, אותו ניתן יהיה לבצע רק במידה וצה"ל מצא את החרדי כלא מתאים לכל סוג שירות צבאי. יש לוודא כי למתנדבים אלה יינתנו תנאים פחותים מאלה שמבצעים שירות צבאי בארגונים אלה, שכן הוא קצר ותובעני פחות ביחס אליהם.

07. חקיקת סנקציות משמעותיות ומיידיות כלפי ישיבות (וראשיהן) אשר לא ישתפו פעולה עם החוק ועם צה"ל;

08. הטלת חובת הפיקוח והדיווח על משרד החינוך ומשטרת ישראל;

09. חקיקת חוק יוקרת השירות כפי שנקבע בהחלטת ממשלה 682 סעיף 1, ⁵⁸ על מנת לעגן את השכר וההטבות הדיפרנציאליות שיינתנו לכלל המשרתים – והחרדים בתוכם – באופן ישיר ביחס לאורך שירותם ומידת תרומתם.

10. סיכום צופה פני עתיד

מסמך זה סקר את הצורך לחולל שינוי משמעותי בגיוס החרדים לצה"ל, צורך שהפך לכורח במציאות הקיימת כיום במדינת ישראל – במיוחד לנוכח המגמות השליליות בתחום הבטחוני, החברתי, הכלכלי והאסטרטגי. התכנית ואבני הדרך שהוצגו כאן אפשריים ויש ביכולתם לבצע שינוי של ממש, אשר יסייע למדינת ישראל בהתמודדות עם האתגרים הקיימים בטווח הנראה לעין. כל הדרוש כעת הוא מנהיגות אמיצה וקבלת החלטה – חרף כלל הקשיים הכרוכים בכך, שהם פחותים ביחס לאלה הצפויים לנו אם נמשיך בהתנהלות של עצימת עיניים והתעלמות מחוסר שוויון משווע, במציאות ביטחונית מהקשות שידעה המדינה.

בשנים הקרובות יגבר הצורך להמשיך בצמצום חוסר השוויון גם עם אוכלוסיות אחרות שאינן משרתות כיום בצה"ל. אין כל הצדקה סיבה שהחברה הערבית, אשר מהווה חמישית מהאוכלוסייה במדינת ישראל, לא תתרום את חלקה בתחומים שאינם נוגעים לביטחון המדינה, בדומה לחלק מהאפשרויות שיינתנו גם לאוכלוסייה החרדית. תרומת פרק זמן משמעותי בשיטור קהילתי, שירותי הרווחה והבריאות, או בכל תפקיד אחר במגזר הציבורי במתכונת של שירות שיוגדר כחובה, עם זכויות מדורגות בהשוואה לאלה המבצעים שירות תובעני יותר בצה"ל. שינוי זה יכול לסייע רבות למצבנו הכלכלי, ובכך גם להקנות לאוכלוסיות אלה זכויות ויכולת השתלבות טובה יותר בחברה הישראלית. צעדים אלה הכרחיים, והגיעה העת לבצע אותם.

אודנה ברביבאי
אלופה (במיל')

